

Prameny a proudy [šíření křesťanství prostřednictvím apoštola Pavla]

Ladislav Hejdánek

◆ rozhovor, česky, vznik: 7. 10. 2007 ◆ poznámka: pořad Prameny víry č. 67 na stanici Český rozhlas 3, Vltava

◆ interview, Czech, origin: 7. 10. 2007

Prameny a proudy [šíření křesťanství prostřednictvím apoštola Pavla] [2007]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (2007-10-07 **Prameny a proudy (Prameny víry 67 – Šíření křesťanství prostřednictvím apoštola Pavla)_cleaned.flac**) ---

Jiný hlas: Dobré odpoledne z Pramenů víry vám přeje Karel Vepřek. Před týdnem jsme načili s filosofem Ladislavem Hejdánkem zajímavé téma: co je to víra, kdo vynalezl její reflexi, zda je křesťanství náboženství a co to vůbec je náboženství. Dnes budeme v této debatě pokračovat tím, jak se křesťanství šířilo prostřednictvím apoštola Pavla.

Hejdánek: Pavel věděl o křesťanství jen z doslechu, a to ještě z těch násilných a velmi krutých výsledků těch prvních křesťanů. Ti byli první, kteří pro něj představovali zdroj vědomostí o Ježíšovi a prvních křesťanech.

Jiný hlas: Takže on s nimi vlastně vedl dialog.

Hejdánek: No, tak takový tvrdý dialog. On je pronásledoval, to máme v *Bibli* přímo, to stačí se podívat do toho. A také s tím souvisí to, že musel prožít tu změnu smýšlení, tu *metanoia*, to obrácení na cestě k Damašku. Že prostě najednou on musel rozpoznat, že dělá něco nemožného, že to nesmí dál. To je velice dobrá věc a je to tedy také dobré poučné, protože když někdo prostě dělá něco zlého, tak že to nemusí být konec, že se nad ním nezavře voda nebo že není se smyslem jeho života všechno ztraceno. To je doklad Pavla.

Ale pravda je, že Pavel nebyl čistokrevný Žid, nýbrž že měl výchovu řeckou. Pavel uměl psát řecky, což učedníci z Getsemane nebo prostě učedníci, ti rybáři a tak dále, ti samozřejmě neuměli řecky. Možná, protože to patřilo do té oblasti, tak pár slov znali. Nebyli schopni v žádném případě psát řecky. Tam se běžně mluvilo aramejsky. Jenom výjimečně lidé ovládali řečtinu. To se stalo právě Pavlovi, že měl být veřejně mrskán, protože tam bylo sročení lidu, když kázal na ulici v Jeruzalémě.

On se odvolal, že je občan římský a že nesmí být mrskán. Ten setník nebo ten velitel té stráže, ten se udivil a říká: „Kde jsi ty sebral římské občanství? Já jsem za to musel zaplatit.“ A on říká: „Já jsem se jako Říman už narodil.“ To je ve *Skutcích*. To není pomluva Pavlova, to prostě Pavel sám o sobě. Zajímavé je, že ten velitel té stráže ho považuje za Egyptana. On ani podle jazyka nepoznal, že je to Žid. On ho podezříval, že je to Egyptan, kterého už jednou někde zatkli a trestali. Poznal jediné, že mluví špatně řecky. Asi jako Egyptan. Ale to je výslovnost, to my taky poznáme, a může někdo mluvit vynikajcně, a my poznáme, že má takový nečeský způsob.

Pavel v této situaci se dovolává toho, že... a teď se obrací k těm ostatním, poněvadž zřejmě kázal v Jeruzalémě řecky. Teď se obrátil k těm ostatním a říkal: „Já jsem váš bratr. Já jsem vychodil školu dobře farizejskou. Já jsem chodil ke Gamalielovi do školy. Já jsem žák Gamalielův.“ Takže on byl na jedné straně Žid z farizejské rodiny, dobře vychovaný farizejsky a uměl hebrejsky zřejmě, u Gamaliela se musel učit samozřejmě číst svitky v originále. Mluvil aramejsky, poněvadž běžně se mluvilo aramejsky, ale kupodivu kázal v Jeruzalémě řecky.

Takhle vypadá postava Pavlova. Takže my musíme vědět, že to byl génius, že udělal pro křesťanství ohromnou práci, kterou asi by nikdo jiný neudělal. Petr by to nestihl, takové to cestování a psaní a všechno. Je to dobře, protože křesťanství by se nemohlo šířit, kdyby ta řečtina u toho nebyla. Ti Židé v těch městech na pobřeží evropském i africkém na pobřeží Středozemního moře, ti už ani pořádně hebrejsky neuměli, těm se muselo zvěstovat řecky.

Jiný hlas: Ale vy říkáte, že už se vlastně šířilo potom trochu pokřiveně, ne tak, jak ho šířil Ježíš.

Hejdánek: Pokřiveně samozřejmě. Teď je otázka, když se řekne pokřiveně, tak spousta lidí si myslí, že je potřeba jít zpátky k Ježíšovi a všechno ostatní škrtnout. To nejde. Pokřiveně v tom smyslu, že to musíme dešifrovat, že to musíme rozpoznat, kde to je. Uvedu příklad. Ježíš třeba řekne: „Neboj se, toliko věř.“ To je tam na mnoha místech. To znamená, opak víry je strach. To je Ježíšovo pojetí.

Apoštol Pavel řekne: „Jsou nejdůležitější tři věci: víra, naděje, láska. Největší je láska, protože ta nepomíjí. Víra a naděje pomíjí.“ Kde to sebral, že víra a naděje pomíjí? To je jako z Aristotela, že když se svět hýbe,

tak to je doklad, že není v nejlepším pořádku. Ve chvíli, až jednou bude v pořádku, přestane se pohybovat. Jak to, že víra a naděje končí? Budeme vidět tváří v tvář... co to je vidět? To je řecké úplně vidět, to je zírání, to je *theória*. On je plný toho řečtví.

Ale to je dobře. Nebýt toho, tak tady z křesťanů byla taková sekta nějaká. A tohle je obrovské náboženství. To, co se stalo v té spolupráci a v tom srůstání... nevím, proč teologové rádi odmítají, že křesťanství je synkreze. Samozřejmě *synkrésis* je spolurůst neboli srůstání. Tam skutečně srůstá ta tradice hebrejská s tou řeckou. A bohužel můžeme říci, že ta řecká měla dlouhé věky navrch. Ale ta hebrejská nikdy nezemřela.

To je ta ohromná věc, že křesťané si vzali za součást svých posvátných spisů, za součást *Bible* vzali celý *Starý zákon*. To neudělal islám. Islám to má jenom převyprávěné Mohamedem. To je jenom převyprávěné. Tam je taky samozřejmě Abrahám, ale je to převyprávěné. Tam není ten původní text. A oni nemají důvod, proč se učit řecky a proč se učit hebrejsky zejména a jít k tomu původnímu. Dokonce řecky jsem řekl, protože to Židé sami přeložili do řečtiny v podobě *Septuaginty*. Kdežto křesťané například dodnes, když chtějí studovat teologii, tak musejí studovat hebrejštinu, řečtinu, latinu a ještě nějaký jazyk navíc k tomu kromě svého. To je ta ohromná kulturní vymoženost, že to studenti neradi dělají a že to trochu odbývají, to je pochopitelné, ale teologické fakulty jsou nejevropštější fakulty všech univerzit v Evropě.

Jiný hlas: A pojďme ještě k tomu, proč to křesťanství podle vás není náboženství. To je tedy jenom reflexí víry, nebo jak by se to dalo říct?

Hejdánek: To musíme tedy rozlišit, co chápeme jako křesťanství. Jestli to chápeme jako historickou záležitost, to jest to křesťanstvo, tak samozřejmě tam té náboženskosti je ohromné množství. Vždyť přece všichni musíme vědět, že naše největší svátky křesťanské jsou původně svátky pohanské, které byly pokřtěny, byly přemalovány na křesťansko. To je fakt historický, který nikdo nemůže vyvrátit.

A takových věcí bylo víc. Křesťanství se šířilo právě proto, že vycházelo vstříc těm pohanským tendencím. Kuriózní je, že dnes, když je křesťanství v krizi, tak najednou teologové pořád zvedají prst a říkají: „Jen musíme se vrátet k otcům, musíme se vrátet zpátky, jen nic nového.“ A přitom od samého začátku se křesťanství šířilo tím, že dělalo kompromisy s pohany.

Jiný hlas: V tomto smyslu tedy není náboženstvím.

Hejdánek: Je náboženstvím, ale to náboženství k tomu nepatří. Je to cizí příměs. Ale dneska to náboženství je takové divné. Já jsem vždycky říkal, že náboženství upadá. A bylo to obvykle chápáno, i já jsem to chápal tak, že je s ním konec. Vidíme, že s ním konec není. Občas prostě taková záplava najednou takových těch nesmyslných pseudonáboženství tady nás zavalila a je to víc než cokoli jiného, ale to je dočasná záležitost, s tím si nemusíme dělat starosti. Prostě tohle vždycky bylo a bude, s tím mělo práci i prvotní křesťanství, že například to byla nádherná záležitost taková gnoze to bylo tak *mytizované* křesťanství, ti křesťanští *mystikové*, ti *gnostici*, bylo potřeba s tím bojovat. Dokonce kvůli tomu, kvůli té *gnozi* a kvůli obavám z *gnoze* se některá evangelia prostě nedostala do *kánonu* a Janovo evangelium jen tak tak. Ty problémy vždycky jsou a je potřeba se proti tomu bránit, ale aby dnes křesťanské zvěstování navazovalo na nějaké indické nebo čínské *tradice* staré, to je úplná *absurdita*. Jiná věc je, když *misionáři* přijdou do těchto zemí a teď najít správně, na co navázat, to je jiná záležitost. Ale dělat *kompromisy* dneska s učením o kastách nebo s učením o tom, že cílem života je se již dále znovu nenarodit a tak dále, no to je cosi, co nejde. To prostě křesťanství je křesťanství a tak něco už nám ty dějiny řekly a my už nemůžeme jít zpátky. Ale zbavovat se náboženství? No podívejte, už jenom když dáme pozor na to, co Ježíš dělal a co říkal, to byla jedna kritika náboženskosti za druhou. Vždyť on se strefoval do těch farizeů a saduceů a zákonníků se strefoval právě proto, že byli tak konzervativně upjati na to své náboženství.

Jiný hlas: A to, že Dietrich Bonhoeffer se snažil hovořit jakýmsi nenáboženským jazykem o těchto věcech, souviselo nějak s dobou, v té době už lidé také odpadali od těch církví a to slovo Bůh a náboženské pojmy jim přestávaly něco říkat?

Hejdánek: Já bych řekl, že Bonhoeffer nereagoval na obecnou situaci. On reagoval na to, co zažil v tom

koncentráku, respektive v tom vězení. On najednou viděl, jak se chovají různí lidé a jak jim víra pomáhá nebo nepomáhá. A teď viděl, že takové ty pomazané řeči, že v tom koncentráku prostě jsou k ničemu. Co je tváří v tvář takové obrovské *tragédii*? A my si bohužel dodnes nepouštíme dost k tělu a k mysli, co se to vlastně v těch *gulazích* a zejména v těch německých koncentracích, v těch vyhlazovacích táborech, co se to vlastně stalo s Evropou. Že my ještě vždycky můžeme říct, že Stalin nebyl Evropan. Není to pravda, vždyť on chodil do teologického *semináře*, i když nedochodil. *Marxismus* je evropský vynález, to je jiná. Ale Německo, kolébka, jedna z hlavních kolébek *reformace*, a najednou vidíte, jak klesli Němci, že se vlastně pořádně proti tomu nepostavili, až na pár lidí. A to se může stát v každé zemi, nemysleme si, že Němci jsou o to horší. Jenomže tam se to stalo, kdežto jinde ještě ne. Tohle si musíme uvědomit a to znamená, že to náboženské pozlátko, to, když přetřeme nějakou *ideologii* na křesťansko, to nás nezachrání. Prostě bez víry to nejde. To náboženství je k ničemu. Náboženství je *kolorit*, nic proti tomu, ale nemusím to brát vážně. Jak to Bonhoeffer říká, prostě náboženství je jako obřízka. Když na tom někdo trvá, tak ať se nechá obřezat. Ale ke spasení to není. Kdo není obřezán, má stejnou naději jako ten, kdo je obřezán. Prostě je to záležitost druhotná, nedůležitá, okrajová a není možno nutit lidi, aby šli právě jenom touto cestou a nemohli jít jinou.

Jiný hlas: Ale co je tedy ta spása potom?

Hejdánek: Spása je to, co očekáváme a o čem víme, že nevidělo lidské oko a neslyšelo lidské ucho. A když chceme přesně říct, co to je, tak už jsme modláři.

Jiný hlas: Vy jste se naučil s lidmi, o kterých se říká *ateisté*, mluvit tím nenáboženským jazykem?

Hejdánek: Já jsem napsal o tom dokonce, že *ateismus* někdy je křesťanštější než křesťané. Může být, ne každý.

Jiný hlas: A co to tedy je? To je tedy život bez Boha?

Hejdánek: Ano, to je to, co říkal Bonhoeffer: život bez Boha ve světě, a přitom to celé před Bohem. S vědomím, že bez Boha žijeme před Bohem že to je potřeba to pochopit. Prostě Bůh je, ale není to soucno. A jak to tedy říct? Není to *summum ens*, jak říkali jsme v středověku, nebo *infinitum ens*, není to nekonečné soucno. Ono se to překládá jako bytí, jenže co je bytí? Tam jsou ty řecké překážky porozumění, o co vlastně jde.

Jiný hlas: Není to nějaký předmět, o kterém můžeme vypovídat?

Hejdánek: Právě. Bůh není předmět. V žádném případě. A když z toho uděláme předmět mimosvětý, tak je to pořád ještě předmět. Bůh není předmět. A teď je otázka, když řekneme, je subjekt, je to lépe, že? To říkal třeba Buber: já a ty. Vztah Boha a člověka je takový, že já jsem já a k Bohu se vztahuje jako ty. Ježíš nás učil vztahovat se k Bohu jako k otci. Učil své učedníky modlitbu, která začíná Otče náš, náš společný otec. Ale to jsou metafory.

Můžeme opravdu do všech důsledků říct, že Bůh je otec? V tu ránu musíme říct: a kdo je matka? A že to je otec bez matky? Je to otec, který má těch dětí spoustu, ale taky všelijak – nejsou to vlastně jeho děti, stávají se jeho dětmi jenom v naději, kterou jim ukázal Ježíš.

Okamžitě to musíme nějak teologicky... Prostě je otázka, jestli smíme *filosofické* termíny používat na Boha. Je otázka, jestli slovo Bůh máme chápat jako něco posvátného, když *nota bene* se to nesmělo vyslovovat. Místo toho říkáme Hospodin, nám už to dneska nevadí. Bůh je v hubě každého člověka, když řekne „proboha“, někomu to nevadí už. Vždyť to slovo není posvátné samo o sobě.

My si musíme uvědomit, že to, co se tím kdysi označovalo, se může označit také jinak. Důležité je, jaký máme respekt k tomu, co vlastně nemá jméno, nemůže mít jméno, nesmíme to pojmenovat, a když už nějaké jméno, tak to nesmíme vyslovit. To mělo svůj důvod. My tomu musíme pochopit, proč se nesmělo vyslovovat a jak to, že to křesťané opustili.

Po mém soudu to jsou vážné věci, ale ukazuje to, že víra není víra v nějaké soucno, byť nejvyšší, nýbrž víra je to vycházení stále kupředu, výš a do neznáma.

Jiný hlas: No a teď vlastně se dostáváme k tomu, kdo s kým tady hovoří. Jestli tedy hovoří někdo, kdo vyrostl v nějaké křesťanské tradici a tím pádem sám sebe už bere za věřícího, nebo sám o sobě hovoří

jako o věřícím, ti druzí ho tak vnímají, a sami o sobě naopak zase říkají, že oni jsou *ateisté*, protože v takové tradici nevyrostli, není jim to blízké, to hovoření o Bohu. O čem tedy mohou tito lidé mluvit o víře?

Hejdánek: Já myslím, že o víře mohou mluvit jenom lidé, kteří si uvědomili, co to je, a to skutečně k tomu došlo jedině v té hebrejské a pak křesťanské tradici. Ovšem ta křesťanská tradice se sekularizovala, stala se ve všelijakých převlecích něčím, co je v podvědomí nebo v takovém neplném uvědomění u všech Evropanů takřka. Až stane se, že prostě dneska je spousta Evropanů, kteří nemají vůbec páru o Evropě a o evropanství, no takže tady máme ty barbary znova, Evropa se barbarizuje. Ale to nechme stranou. Mluvit nemá smysl o víře, asi tak jako mluvit o pravdě. Hromádka po mém soudu velice přesně ve své slavné inaugurační řeči řekl, že jakmile chceme uchopit pravdu pojmově, jak ji chceme mít formulovanou, tak nám utíká mezi prsty.

Prostě a dobře, o pravdě můžeme mluvit jedině tak, že se vztahujeme k něčemu jinému než k té pravdě. To je taky smysl pravdy. Že není žádná pravda o sobě. Je vždycky pravda do této situace, pro tohoto člověka, o těch situacích či věcech.

Není žádná pravda vůbec. A to neznamená, že pravda není. Pravda platí a my se k ní stále musíme odvolávat. A to je stejné s tou vírou. Ostatně víra a pravda v hebrejské tradici je takřka totéž. Překladatelé do řečtiny, do *Septuaginty*, měli obrovské problémy s tím, jak přeložit některé ty hebrejské termíny – *emuna*, *amín* a tak dále, ten kořen m-n – jak to přeložit, jestli to mají přeložit jako pravda, nebo jako víra. Ukázalo se, že třeba ta stará *Vulgata* na mnoha místech to překládá jinak a ta nová, opravená *Vulgata*, v které jsou jen maličko úpravy, tak se někdy k těm překladům, jak byly provedeny v té *Septuagintě*, vrací. Obrovský problém. My to neumíme, nám pravda a víra znamenají dvě různé věci. Ale ve skutečnosti je to jedna věc pro Hebrejce. My to musíme znovu tak uchopit.

Prostě je to asi tak – šťastně bylo jednou pověděno, já nevím, kdo to řekl první, já to četl u několika autorů – že vlastně pravda je spolehnutí na spolehlivé. A to znamená, že my nesmíme víru redukovat na spolehnutí a vypustit to spolehlivé. A pravdu nesmíme redukovat na spolehlivé a vypustit to spolehnutí. Prostě to patří k sobě. Spolehnutí na spolehlivé je jedna věc.

Spolehnutí na nespolehlivé není žádné spolehnutí a spolehlivé, na které se nikdo nespolehá, je k ničemu. Jiný hlas: Vraťme se k tomu, o čem mohou hovořit ti věřící s nevěřícími. Nebo o co se vlastně snažil ten dialog, který třeba u nás začal Machovec?

Hejdánek: No tak ten dialog tehdy měl různé aspekty a různé motivy. Konkrétně třeba Machovec s tím začal, když viděl, že jedou Jircháře, byl až druhej. Dále začal s tím, když viděl, jak dialog začal a probíhá třeba ve Francii, a napodobil ty francouzské *marxisty*. Navíc Machovec vlastně nebyl žádné pořádné *marxista*, ani mu o to nešlo. Jemu stačilo, že to předstíral, aby měl snadnější život.

Já bych řekl, že těch motivů konkrétních byla celá řada, i v té Francii, nejenom u nás, a že v podstatě šlo o jakési obroušení těch nejostřejších hran toho kontaktu mezi *marxisty* a křesťany. A že se to dělalo na té půdě toho dialogu a znamenalo to jakési překonávání té strašné situace, kterou vyvolal Sovětský svaz. Čili tento dialog byl užitečný, ale ne příliš perspektivní.

Hromádka to věděl, například když se vrátil z Číny a říkal, že to je velký problém, jestli se ten *marxismus* v té Číně ujme, když Čína neprošla reformací. To bylo jeho rozpoznání. Prostě *marxismus* nejenom že není myslitelný bez křesťanství, ale je to hereze křesťanská. A navíc tedy ta hereze protestantská. Jenom v něčem napodobuje katolictví, ale možná by se dalo říct, že něco bylo z toho takového tvrdého *puritanismu* v Stalinovi.

Luther aspoň nenechal nikoho upalovat, Kalvín nechal upálit Serveta. A jinak já mám ovšem... mé srdce je spíš u Kalvína než u Luthera, takže to já říkám jako tak trošku na svou adresu. Ten dialog musí být veden především s tradicemi tak velkými tradicemi, jako je indická a čínská, s buddhismem, s Lao-cem, s Konfuciem a tak dále. Tohleto prostě, to musí být vedeno. A ten dialog s *marxisty*, to byla jenom taková rozcvička a nepovedla se.

Jiný hlas: Tak s ateisty třeba?

Hejdánek: S ateisty, to musíme říct, co je ateismus. Po mém soudu křesťanství vlastně je ateismus. Víte, my si musíme vzpomenout na to, že ve starém Římě, který byl nábožensky velmi liberální a tam vždycky, když Římané obsadili další území, tak tam popadli největší sochu místního boha hlavního a odvezli ji do Říma, ne aby ji ukradli, jako to dělali pak Angličané nebo Němci a další a dali to do muzea, nýbrž oni to dali do *Pantheonu*, aby bylo jasno, že teď celý Řím mezi svými bohy má i toho boha téhle té bůhvíjak vzdálené provincie. Ale křesťané a židé tam neobstáli, protože to byli ateisté. Oni neměli žádnou sochu, která by se dala popadnout a odvézt do Říma a vystavit v *Pantheonu*. Víte, to je počátek ateismu.